

Виставкові проєкти Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили» за 2015-2022 роки

Київ – 2022

Виставкові проєкти Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили» презентують результати багаторічних наукових і архівних пошуків документальних підтверджень Биківнянського злочину. Тематичне й змістове наповнення виставок відповідає напрямкам роботи Заповідника, спрямованої на дослідження Великого терору 1937–1938 років, особливостей функціонування у Биківнянському лісі таємної спецділянки НКВС УРСР та довготривалої боротьби за відкриття правди про репресивні практики каральних органів СРСР як тоталітарної держави.

У Биківнянських могилах знайшли свій останній спочинок від 20 до 100 тис. осіб, розстріляних комуністичною владою переважно за сфальшованими звинуваченнями. Це були люди різні за соціальним походженням, освітою, віросповіданням, політичними переконаннями. Але дуже важливо за великими цифрами бачити індивідуальні та родинні трагедії. Тому загальною рисою всіх виставкових проєктів Заповідника є відображення у них особистих історій людей, репресованих органами НКВС і розстріляних у Києві в період Великого терору.

Через оприлюднення документів із архівно-кримінальних справ репресованих та інших унікальних архівних і фотоматеріалів, віднайдених при підготовці виставок, науковці Заповідника реалізують його найважливішу місію – збереження пам’яті про жертв тоталітарного режиму.

Інформаційні банери про злочини комуністичної влади в Україні в 1937—1941 рр.

Один із перших самостійних проєктів Заповідника створений після ухвалення Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917—1991 років». Він дуже стисло переповідав історію таємної спецділянки НКВС у Биківнянському лісі та інформував про етапи становлення НІМЗ «Биківнянські могили».

Фактично виставка окреслила подальші напрямки наукових пошуків і ознайомила з найважливішими документами часів Великого терору.

Презентація проєкту відбулася на території Заповідника 30 жовтня 2015 року з нагоди Дня Гідності та Свободи.

ЖЕРТВИ ТЕРРОРУ
Михайло Бойчук
(1882-1937)
український художник.
Михайль Семенко
(1892-1937)
український поет.
Євген Перфільєв
(1890-1938)
Військовий прокурор КВО
Василь Липківський
(1864-1937)
Митрополит Української автокефальної православної церкви
Йосип Луковський
(1892-1938)
Службовець.
Людвиг Смик
(1894-1937)
Селянин.
Відомості про кількість засуджених по НКВС УРСР до 31.12.1937 р.

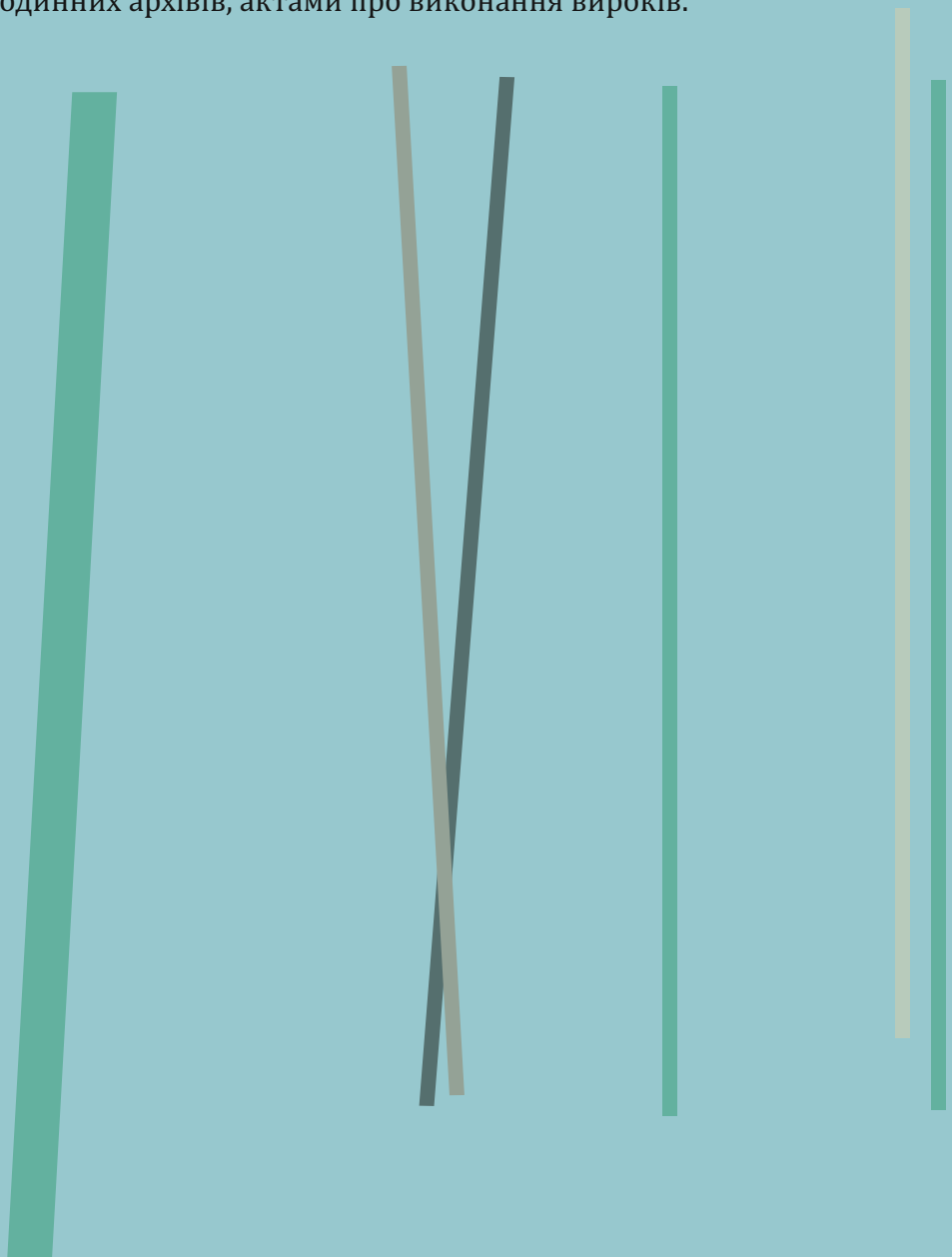

ПОШУКИ ПРАВДИ
Особистий жетон Йозефа Нагліка (Польща). Биківня 2007 р.
Розкоп на місці масового поховання, Биківня 2011 р.
Решки будинку охорони на території спецділянки НКВС УРСР.
Взуття розстріляних. Биківня 2011 р.
Артефакти українсько-польських експедицій 90-х рр. в Биківні.
Решки жертв. Биківня. 2011 р.

«Биківня – територія пам'яті»

Спільний проєкт НІМЗ «Биківнянські могили» та Українського інституту національної пам'яті на 12 банерах розкриває більшість сюжетів, пов'язаних із Биківнянською трагедією. Хронологічно виставка охоплює час від партійних рішень 1937 р. та оперативних наказів НКВС, директив, якими реалізовувались т.зв. «національні операції», до діяльності Заповідника на сучасному етапі.

Проєкт акцентує увагу на перебігу масових політичних репресій у Києві, особливостях суспільно-психологічної атмосфери в тогочасному українському суспільстві, на тлі якої розгортались процеси шпигуноманії, пошуків ворогів та викорінення найменших проявів інакомислення.

На банерах розповідається про внутрішні в'язниці НКВС у Києві та долі чекістів, безпосередньо причетних до реалізації Великого терору в столиці України. Так само на виставці представлений людський вимір Биківнянської трагедії. Підбірка персоналій фактично демонструє соціально-професійний, віковий, гендерний і національний зріз жертв репресій. Інформація про жертв сталінського терору, які знайшли у Биківні свій останній спочинок, доповнена фотографіями розстріляних, документами з архівно-кримінальних справ та родинних архівів, актами про виконання вироків.

МАСОВІ РЕПРЕСІЇ В УКРАЇНІ
1937-1941 років

Пристріл вищезгаданих громадян за політично означало була запозичована радянською владою ще з 1918-го року. Проте найнесподіваніший характеру ці пре цією кампанії у 1937-1938 роках, яю прийнято називати «Ве ликий терор».

На виконання рішень XVII з'їзду ВКП(б) 2 липня 1937 року політбюро ЦК ВКП(б) затвердило постанову «Про антирадянські елементи». 10 липня 1937 року політбюро ЦК КП(б)У розіслало по всіх обкомах УРСР анкетну про печатки роботи колишніх репресивних органів. Так званих облас них трійок НКВС. До складу трійки входили

на голова – начальник відповідного Управління НКВС, члена – прокурор області, крім чи республіка і перший секретар обласного, крайового або республіканського ко мітету ВКП(б).

31 липня 1937 року політбюро ВКП(б) затвердило операт ивний наказ НКВС № 00447 від 30.07.1937 року «Про ра приєднання колишніх куркулів, карних злочинців та інших антирадянських елементів», у якому подавались тексти ка вимірювання масових розстрілів.

Операція з проведення масових репресій кілька років продовжувати та відповідно збільшувати плани на роз

стріли (пояснюючи та затверджуючи до кабінеті «ГУЛАГ» (п ка тегорії). Якщо перший плані для України за категорію стрілянню 28150 осіб, та у січні 1938 року він був збільшений до 231122 осіб. Вирок у більшості випадків узгоджувався відповідними органами й оперативно виконувався.

«Великий терор» фізично не закінчився 17 листопада 1938 року після низки оперативних постанов Політбюро ЦК (ВКП(б) та РНК СРСР «Про арешти прокурорський нагляд і проведення слідства». Проте розстріли у Києві тривали хоч і менших вітчизняних, до року 1941 року фактично до початку нацистської окупації столиці.

1

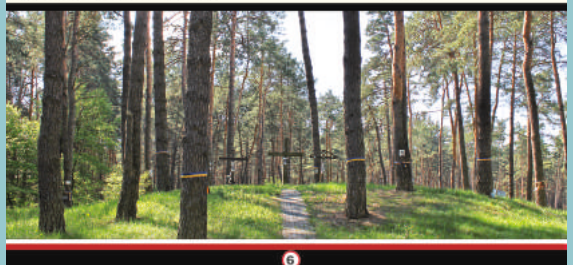
БИКІВНЯНСЬКИЙ МАРТИРОЛОГ

Масові політичні репресії 1930-1940-х років ок ніяких суспільних прошарків населення України. Десятки тисяч жертв «Великого терору» зна ходили у Биківні свій останній спочинок. Спорні психолого чними спадкоємці вчорашніх терористів «ворогів

в результаті потрібні зізнання Київськістрілка й Вінд райони та різні судові органи ухвалювали рішення про розстріл за «фальшивими» справами. Більшими людей нічним страхуванням у годинах київських конц НКВС.

Імена знову імена довело не всіх жертв сталінського Чорну, поховану у Биківні, сховали частина архівної кри мінальних справ і процесуальних документів було знищено, інше – довгий час ретельно приховувалось за грифами «Цілком таємно».

6

«Перетинаючи Київський Стікс»

Період Великого терору в СРСР характеризується не лише виконанням оперативного наказу № 00447 «Про репресування колишніх куркулів, карних злочинців та інших антирадянських елементів», а й проведенням біля двох десятків т.зв. національних операцій НКВС.

Спільний проєкт Заповідника та Київського міського товариства греків ім. К. Іпсіланті розповідає про долі київських греків, заарештованих і розстріляних у результаті проведення т.зв. «грецької операції», запровадженої директивою наркома внутрішніх справ СРСР М. Єжова № 50215 від 11 грудня 1937 року. Цим документом визначалися категорії населення, що підлягали арешту, зокрема, репресії стосувались греків, що знаходилися на оперативному обліку, «колишніх великих торговців», політемігрантів й всіх осілих на території СРСР греків.

У виставці використані матеріали з архівно-кримінальних справ київських греків та інші документи особистого характеру, за допомогою яких вдалося відтворити факти біографій репресованих, а також обставини арешту та характер звинувачень.

Бердебес Дмитро Дооюййович (1889, о. Кефалонія (Королівство Греція, нині – Грецька Республіка) – 25.02.1938, м. Київ). Національність – грек. Підданий Греції.

У 1937 р. – бухгалтер (дальні Наркомзв'язку).

Походив із селянської родини. До 1917 р. мешкав у Бессарабській губернії, був власником буфету. Після 1917 р. в Одесі займався кустарним виробництвом – працював лікарем.

Склад родини на момент арешту: дружина Бердебес Марія Іванівна, син Олександр.

Заарештований 16 грудня 1937 р. Звинувачений у шпигунстві на користь Греції.

Засуджений на підставі поштотелеграми НКВС СРСР № 50215 від 11.12.1937 р. постановою Народного комісара внутрішніх справ СРСР та Прокурора СРСР до розстрілу. Реабілітований 10.06.1958 р.

Фрагмент протоколу допиту Бердебеса Д. Д. від 18 грудня 1937 р.

Виписка з акту про розстріл Бердебеса Д. Д. від 25 лютого 1938 р.

Варнідіс Анастасій Костянтинович (20.08.1897, м. Гірей (Королівство Греція, нині – Грецька Республіка) – 25.02.1938, м. Київ). Національність – грек. Підданий Греції.

У 1937 р. – директор дальні Київської потонової фабрики. Голова грецької секції будинку народів Сходу.

Походив із робітничої родини: батько був чоботарем. До 1917 р. Варнідіс А. працював на потоновій фабриці у Батумі.

Склад родини на момент арешту: дружина Варнідіс Євгенія Іванівна, син Костянтин.

Заарештований 15–16 грудня 1937 р. Звинувачений у шпигунстві на користь Греції.

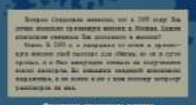
Засуджений на підставі поштотелеграми НКВС СРСР № 50215 від 11.12.1937 р. постановою Народного комісара внутрішніх справ СРСР та Прокурора СРСР до розстрілу. Реабілітований 18.05.1989 р.

Характеристика Варнідіса А. К. від 16 квітня 1938 р., видана Правлінням Будинку народів Сходу м. Київ

Виписка з акту про розстріл Варнідіса А. К. від 25 лютого 1938 р.

Фрагмент протоколу допиту Варнідіса А. К. від 18 грудня 1937 р.

Місце проживання Варнідіса А. К. – м. Київ, бульвар Шевченка, 26. Фото 1935 р.

Донукіс Стиліан Дмитрович (1883, м. Афіни (?) (Королівство Греція, нині – Грецька Республіка) – 25.02.1938, м. Київ). Національність – грек. Підданий Греції, згодом отримав громадянство СРСР.

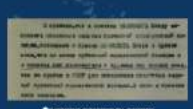
У 1937 р. – буфетник (дальні у Клубі службовців Держстраху).

Походив із селянської родини. Після виїзду з Греції наприкінці XIX століття оселився в Одесі. У 1924 р. повернувся до Греції, служив у торгпредставництві СРСР, арештовувався грецькою поліцією (1925). У 1925 р. повернувся до Одеси, згодом з родиною переїхав до Києва.

Склад родини на момент арешту: дружина Донукіс Варвара Георгіївна, сини Олександр і Георгій, донька Олена.

Заарештований 15–16 грудня 1937 р. Звинувачений у шпигунстві на користь Греції.

Засуджений на підставі поштотелеграми НКВС СРСР № 50215 від 11.12.1937 р. постановою Народного комісара внутрішніх справ СРСР та Прокурора СРСР до розстрілу. Реабілітований 08.12.1956 р.

Фрагмент протоколу допиту Донукіса С. Д. від 16 грудня 1937 р.

Виписка з акту про розстріл Донукіса С. Д. від 25 лютого 1938 р.

Місце проживання Донукіса С. Д. – м. Київ, вул. Воровського, 12. Фото 1935 р.

Лебедовський Григорій Леонтійович (1875, с. Гуменне (на момент народження – Подільської губернії) – 25.02.1938, Київ). Національність – українець. Громадянин СРСР.

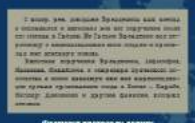
У 1937 р. – дворник будинку за адресою: Червона площа, 2а.

Склад родини на момент арешту: дружина Лебедовська Тетяна Іллівна, донька Десятнікова Катерина.

Заарештований 15–16 грудня 1937 р. Звинувачений у шпигунстві на користь Греції.

Засуджений на підставі поштотелеграми НКВС СРСР № 50215 від 11.12.1937 р. постановою Народного комісара внутрішніх справ СРСР та Прокурора СРСР до розстрілу. Реабілітований 23.03.1989 р.

Фрагмент протоколу допиту Лебедовського Г. Л. від 16 грудня 1937 р.

Виписка з акту про розстріл Лебедовського Г. Л. від 25 лютого 1938 р.

Діловер Олександр Христофорович (1890, м. Київ – 02.10.1938, м. Київ). Національність – грек. Громадянин СРСР.

У 1937 р. – завідувач архіву «Заплавбуду», м. Київ.

Селянського походження. У 1900-1930-х рр. працював комендантом клубу Губкому Київського комітету КП(б)У, завгоспом санаторію «Феофанія», завідувачем архіву районних органів влади.

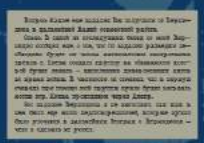
Склад родини на момент арешту: дружина Діловер Марія Кузьмівна, сини Володимир, Павло, Олександр, Анатолій.

Заарештований 3 лютого 1938 р. Звинувачений у шпигунстві на користь Греції.

Засуджений на підставі наказу НКВС СРСР № 00606 від 17 вересня 1938 р. постановою Особливої Трійки при Київському обласному НКВС УРСР від 28 вересня 1938 р. до розстрілу (протокол № 285). Реабілітований 30.07.1958 р.

Виписка з акту про розстріл Діловера О. Х. від 2 жовтня 1938 р.

Фрагмент протоколу допиту Діловери С. Х. від 1 серпня 1938 р.

Колокрас Евменіонд Павлович (14.07.1886, м. Афіни (Королівство Греція, нині – Грецька Республіка) – 25.02.1938, м. Київ). Національність – грек. Підданий Греції.

У 1937 р. – кондитер фольтоварні «Пласовво-пром», м. Київ.

З робітничої родини. До 1917 р. працював кустарем-кондитером: був майстром із виробництва повидла.

Склад родини на момент арешту: дружина Колокрас Софія Акимівна, син Леонід, донька Єфросинія.

Заарештований 16 грудня 1937 р. Звинувачений у контрреволюційній і шпигунській діяльності.

Засуджений на підставі поштотелеграми НКВС СРСР № 50215 від 11.12.1937 р. постановою Народного комісара внутрішніх справ СРСР та Прокурора СРСР до розстрілу. Реабілітований 22.07.1989 р.

Фрагмент протоколу допиту Колокраса Е. П. від 18 грудня 1937 р.

Виписка з акту про розстріл Колокраса Е. П. від 25 лютого 1938 р.

Емірзаді Георгій Дмитрович (1893, м. Афіни (Королівство Греція, нині – Грецька Республіка) – 25.02.1938, м. Київ). Національність – грек. Підданий Греції.

У 1937 р. – швейцар дальні «Жанкомгоргуп».

Селянського походження. Прибув до Російської Імперії у 1918 р. у пошуках роботи. Оселився у Києві, працював продавцем з яток.

Склад родини на момент арешту: дружина Емірзаді Олександра Іванівна, син Микола, донька Марія.

Заарештований 15–16 грудня 1937 р. Звинувачений у контрреволюційній діяльності.

Засуджений на підставі поштотелеграми НКВС СРСР № 50215 від 11.12.1937 р. постановою Народного комісара внутрішніх справ СРСР та Прокурора СРСР до розстрілу. Реабілітований 17.11.1961 р.

Фрагмент грецької шкільної газети «Вробоуно» («Вечорниці») від 20 липня 1936 р., що виходила у стінах Емірзаді Г. Д.

Фрагмент протоколу допиту перекладача з грецької мови Дмітріса Г. Н. від 13 липня 1961 р.

Фрагмент обвинувального висновку на Колокраса Е. П. від 4 січня 1938 р.

Фрагмент протоколу допиту Емірзаді Г. Д. від 29 грудня 1937 р.

Виписка з акту про розстріл Емірзаді Г. Д. від 25 лютого 1938 р.

Місце проживання Емірзаді Г. Д. – м. Київ, вул. Короленка, 45. Фото 1935 р.

Фрагмент протоколу допиту сестри Емірзаді Олександри Іванівни від 9 травня 1961 р.

Фрагмент протоколу обшуку Емірзаді Г. Д. від 15 грудня 1937 р.

Фрагмент листа заступника прокурора Київської області старшого радника юстиції Хрісова О. начальнику Управління КДБ при Раді Міністрів УРСР по Київській області, генерал-майору Іванкову П. П. від 24 листопада 1961 р.

«Розстріляна еліта: Биківнянський вимір»

У СРСР «героями часу» проголошувалися не інтелектуали чи митці, а войовничий пролетаріат, передовики виробництва, учасники стаханівського руху. В середовищі інтелігенції радянська влада здійснювала розкладову роботу, залякуючи або вербуючи, застосовуючи різні репресивні методи.

Ця виставка розповідає про долі репресованих представників інтелектуальної, мистецької чи духовної еліти, що встигли реалізувати свій творчий потенціал у різних галузях мистецтва, освіти, науки та військової справи, а потім були знищені упродовж 1937 – 1938 років у внутрішніх в'язницях НКВС у Києві та поховані на території таємної спецділянки у Биківнянському лісі. Також подана стисла інформація про стан розвитку української культури й науки у 30-х роках XX століття та втрати, яких вона зазнала.

Персонажами виставки стали: письменники – Ю. Вухналь, М. Семенко, М. Сопілка, художники – М. Івасюк, В. Гагенмейстер, В. Седляр, театральні діячі — Я. Бортник, С. Каргальський, композитор і диригент В. Верховинець, науковці – І. Миронівський, О. Пучківський, Г. Ручко, музейники – Т. Тесля, Л. Шульгіна, Н. Заглада, військові – Л. Устименко, А. Борисенко, М. Подчуфаров.

До ворогів не буде пощади
ПРИКАЗ
КТО СЛАВЕН И ЖИТЕН В СТРАНЕ СОЦИАЛИЗМА

«Слово, обірване у Биківні»

Виставка представлена у двох форматах: на 8 і на 10 інформаційних банерах. Розширений варіант був підготовлений до 80-х роковин початку Великого терору.

Осмислюючи долі літераторів покоління Розстріляного відродження, знищених упродовж 1937—1940 років у в'язницях НКВС у Києві, виставка знайомить із їхніми творчими здобутками, професійними і життєвими перипетіями, складом родини і колом спілкування. Спираючись на раніше засекречені документи, проєкт показує, в який спосіб система радянського терору виокремлювала жертв і, пропускаючи їх крізь сито допитів і очних ставок, змушувала заарештованих письменників визнавати абсурдні звинувачення НКВС.

Завдяки цій виставці вдалося повернути до наукового обігу чимало літературних імен, уточнити обставини, дати, місця загибелі окремих письменників, проілюструвати механізми фальсифікацій справ слідчими (від бюрократичних процесуальних порушень до пересмикувань фактів і оціночних суджень як «доказів»), простежити, як відбувалася реабілітація митців. Загалом 28 людських історій демонструють розмаїття знищеної когорти літераторів – від письменників, опозиційних більшовицькій політиці (В. Черняхівська, Я. Водяний), тих, хто повірив у радянську пропаганду (М. Сопілка, А. Абчук), до апологетів комуністичної ідеології (І. Кулик, І. Кириленко) чи «сексотів» НКВС (В. Юринець).

«Перерваний урок»

Спільний проєкт НІМЗ «Биківнянські могили» та Українського інституту національної пам'яті, присвячений долям репресованих педагогів із Биківнянського мартиролога. Ним підкреслюється, що масові розстріли освітян стали одним із способів «очищення» шкіл від т. зв. «старих кадрів» або людей, які не викликали у влади довіри.

Персональні історії охоплюють учителів, що викладали різні предмети, працювали у школах Києва, Київської області та інших областей України, були відомими діячами українського культурного і громадського життя (В. Дурдуківський, О. Чапківський, О. Павлик) або простими, скромними педагогами (Я. Майзель, І. Кутовий, В. Поплавська).

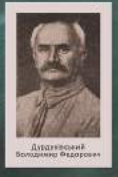
Виставка також розповідає про процеси, які відбувалися в освітянській галузі України наприкінці 1930-х років, коли скорочувалася кількість українських шкіл, впроваджувалося обов'язкове вивчення російської мови, посилювалася ідеологізація навчальних програм, нарощувалася роль комсомолу й піонерської організації. Паралельно на 8 банерах за допомогою рекламних плакатів тієї епохи, архівних фотографій, зображень підручників розгортатиметься хроніка шкільного життя 1930-х –1940-х років.

УРОК СПРОТИВУ

Випускники 1941 року, серед яких 10 батьків учнів Київської 1-ї трудової школи під час святкування 10-річчя випуску. Сидять зліва – Ліпінський Л., Мельниченко Ф., Мазайов О. С., Бортецький Л. І., Шарко В. І., Ющенко М. Г., Прокофьєв Ф. О., Ковш В.С., Стешенко О.М., Дудукінський Б. В., Обрізков С. К., Дем'ян М. М., Нікіфоров Ю. Ю., Кравченко М. Т. 1927 р.

Дудукінський Володимир Федорович

Дудукінський Володимир Федорович (справж. прізв. – Ліпінський, Ліпінський-Дудукінський, Дудукінський-Ліпінський) (17.08.1874, с. Перкалівці, нині – Заліщицького р-ну Чернівецької обл. – 23.01.1938, Київ) – літературознавець, письменник, педагог, громадський діяч.

У 1899 р. закінчив Київську Духовну академію, здобувши ступінь кандидата богослов'я. Працював учителем словесності у Київо-Подільському духовному училищі, водночас викладав історію в жіночій гімназії В. Косенко. З 1917 р. – директор і викладач української мови та літератури 2-ї Київської української гімназії. З 1919 р. співробітник УАН: член Постійної комісії для складання словника української мови (від 1920 р. – голова Науково-термінологічної комісії).

Активний діяч київської Просвіти, член головної ради (з кінця 1917).

Уперше заарештований в 1920 р. у м. Катеринославі. Ув'язнений в Харкові. Ходатаї – Л. Старицька-Черняхівська, М. Грушевський, Є. Чикаленко. Звільнений 28.12.1920 р. за амністією.

Заарештований 23.01.1938 р. Звинувачений у належності до націоналістичної організації, керівній діяльності проти радянського ладу та шпигунській діяльності. Розстріляний 29.08.1938 р. Реабілітований 11.06.1959 р.

Склад родини на момент арешту – неодружений.

Витяг з акта про розстріл Дудукінського В. П. 29.08.1938 р.

Фрагмент протоколу допиту Дудукінського В. П. від 29.08.1938 р.

Випуск 8-А класу, 1941 р.

Іванчук Василь Якович (20.07.1902, с. Яблунівка, нині – Сквирського р-ну Хмельницької обл. – 02.10.1938, Київ) – учитель.

Походив із сім'ї заможних селян. Освіта середня спеціальна, закінчив Вищі учительські курси.

У 1932 р. засуджений за господарські та цивільні справи. Працював учителем у колгоспі. В цивільному шлюбі з Ніною Мотрунич, у якої було троє дітей. Разом народили ще одну дитину.

На момент арешту – директор Будищанської середньої школи Дудинського району Київської області.

Заарештований 1.10.1937 р. за звинуваченням у приналежності до контрреволюційної організації, участі у терористичній діяльності. Розстріляний 29.08.1938 р.

У 2001 р. ім'я Іванчука було занесене до Книги Пам'яті України.

Склад родини на момент арешту: дружина – Ніна Мотрунич. Діти: Світлана, 9 років; Ярослав, 4 роки.

Фрагмент протоколу допиту Іванчука В. Я. від 27.09.1938 р.

Витяг з акту про розстріл Іванчука В. Я. від 02.10.1938 р.

Чапівський Олександр (Олекса) Станіславович

Чапівський Олександр (Олекса) Станіславович (20.05.1884, Шпиків, нині – Чортківського р-ну Тернопільської обл. – 28.08.1938, Київ) – музикознавець, критик, мистецтвознавець, педагог, громадський діяч.

Походив із родини службовця. Вищу освіту здобув у Московському університеті на юридичному факультеті.

У 1917 р. входив до складу Центральної Ради Військових депутатів. У період Української революції був членом Української Центральної Ради. Був в складі УНР (Директорія). Очолював відділ культурної інформації Всеукраїнського військового товариства імені Кирила Двуліта.

Працював викладачем на підготовчих курсах до Київського Державного інституту, у школі фабрично-заводського учнівства при Центральному залізничному подвір'ї.

Неодноразово заарештовувався органами НКВС. У 1930 р. звільнений з концентраційного табору достроково.

Востаннє заарештований 20.08.1938 р. Звинувачений у керівності до контрреволюційної організації, активній діяльності проти радянського ладу та підготовці терористичних актів (ст. 54-6, 54-11 КК УРСР).

Розстріляний за рішенням трійки УНКВС по Київській області. Реабілітований у 1957 р.

Склад родини на момент арешту: дружина – Любченко Євгенія Петрівна.

Група колгоспників збирає помідори у своїх присадибних ділянках в с. Вишеньки Бучацького району. 1968 – 1970 рр.

Витяг з акту про розстріл Чапівського О. С. від 28.08.1938 р.

Фрагмент протоколу допиту Чапівського О. С. від 25.03.1938 р.

Буквар. Для 1-го року навчання. – Харків, 1931

Буквар. Для 1-го року навчання. – Харків, 1932. – С. 21

УРОК НЕЗГОДИ

Випуск педагогічної вечірньої школи №11 за об'єднанням авторами, 1937 р.

Майорець Євгенія Яківна

Майорець Євгенія Яківна (28.11.1901, Кам'янець-Подільський, Польща – 30.11.1992, Київ) – учителька.

Походила із заможної родини, за 1920 р. із цінних паперів закінчила гімназію у Польщі. У 1920 р. повернулася до СРСР. Проживала у Москві (1920 – 1925), Ленінграді (1925 – 1930), Києві (1930 – 1938).

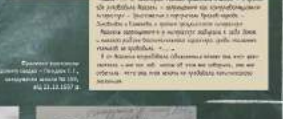
Навчалась в Інституті політичної культури у Києві, викладала в середньому загальному інституті. Після закінчення у 1936 р. працювала гувернанткою в сім'ї «Металіст» з 1937 р. – педагог-групівник вечірньої школи № 11/9.

Заарештована 27.08.1937 р. Звинувачувалась у шпигунстві на користь Польщі. Розстріляна за рішенням трійки, реабілітована 15.11.1956 р.

Склад родини на момент арешту: донька Галина, 9 років.

Витяг з акту про розстріл Майорець Є. Я. 15.11.1957 р.

Фрагмент протоколу допиту свідка – Гольдіна І. І., викладача вечірньої школи № 100, від 22.10.1937 р.

Учні вечірньої школи № 12 на екскурсії у столичній майстерні, 1930 р.

Кривоніс Іван Васильович

Кривоніс Іван Васильович (1905, с. Печище Шепетівського р-ну Сумської обл. – 07.07.1941, Київ) – учитель.

Народився в родині селян-середняків. Освіта незакінчена вища. Вчився у Київському інституті професорів, Київському державному університеті. Учителював у Житомирській (с. Серби) та Київській (с. Яблунівка, с. Богданівці) областях. Викладав українську мову та літературу.

У 1929 р. за антирадянську агітацію виключений з комсомолу та членом ПКП(б) у 1931 р. – з Київського інституту професорів.

На момент арешту – учитель початкової середньої школи № 111 с. Печище Дарницького р-ну Київської обл.

Заарештований органами НКВС УРСР 23.06.1941 р. за звинуваченням у активній контрреволюційній діяльності, створенні націоналістичної контрреволюційної фашистської організації «Слово вітчизни Дніпра».

Засуджений до розстрілу постановою НКВС і прокурора УРСР від 06.07.1941. Розстріляний на Лісовій Лютізькому лісовому масиві Київської СРСР. Реабілітований 05.12.1989 р.

Склад родини на момент арешту: дружина – Ганна Іванівна; син Олександр, 2 роки; донька Тетяна, 4 роки.

Фрагмент учнівського листа від імені групівців «Сім» адресований Кривоніс М. Т. Липень М. Г. Ющенко М. Г.

Титульний лист альбому Кривоніс І. В.

Постанова старшого слідчого УНКВД Сталінської області від 28.06.1941 р. про допит Кривоніс І. В. в якості свідка, фрагмент

Шевченко Павло Пилипович

Шевченко Павло Пилипович (14.03.1891, с. Кисляки, нині – Таращанського р-ну Київської обл. – 28.04.1938, Київ) – учитель.

Походив із селянської родини. У 1914 р. мобілізований до Російської імператорської армії, за відмовлений на фронт, до перебував до 1918 р.

У період Української революції мешкав у Києві. У 1919 р. добровільно вступив до лав Армії Української Народної Республіки.

Отримав вищу педагогічну освіту закінчивши у 1924 р. Київський учительський інститут. Викладав фізику, був членом профкому – учитель київської середньої школи № 79.

Заарештований 04.03.1938. Звинувачений у належності до контрреволюційної військово-повстанської організації та у підготовці терористичного акту проти керівників Радянського уряду.

Розстріляний за рішенням трійки УНКВС по Київській області. Реабілітований у 1957 р.

Склад родини на момент арешту: дружина – Наша Мойсеївна; донька Віра, 15 років.

Шутько В. Українська мова. Підручник для шкіл малописьменних. – Київ, Харків, 1938

Курс лекцій протоколу допиту Шевченка П. П. від 09.04.1938 р.

Плакат «Будь твердо стояв на варті добробуту колгосп». 1952. Автор невідомий

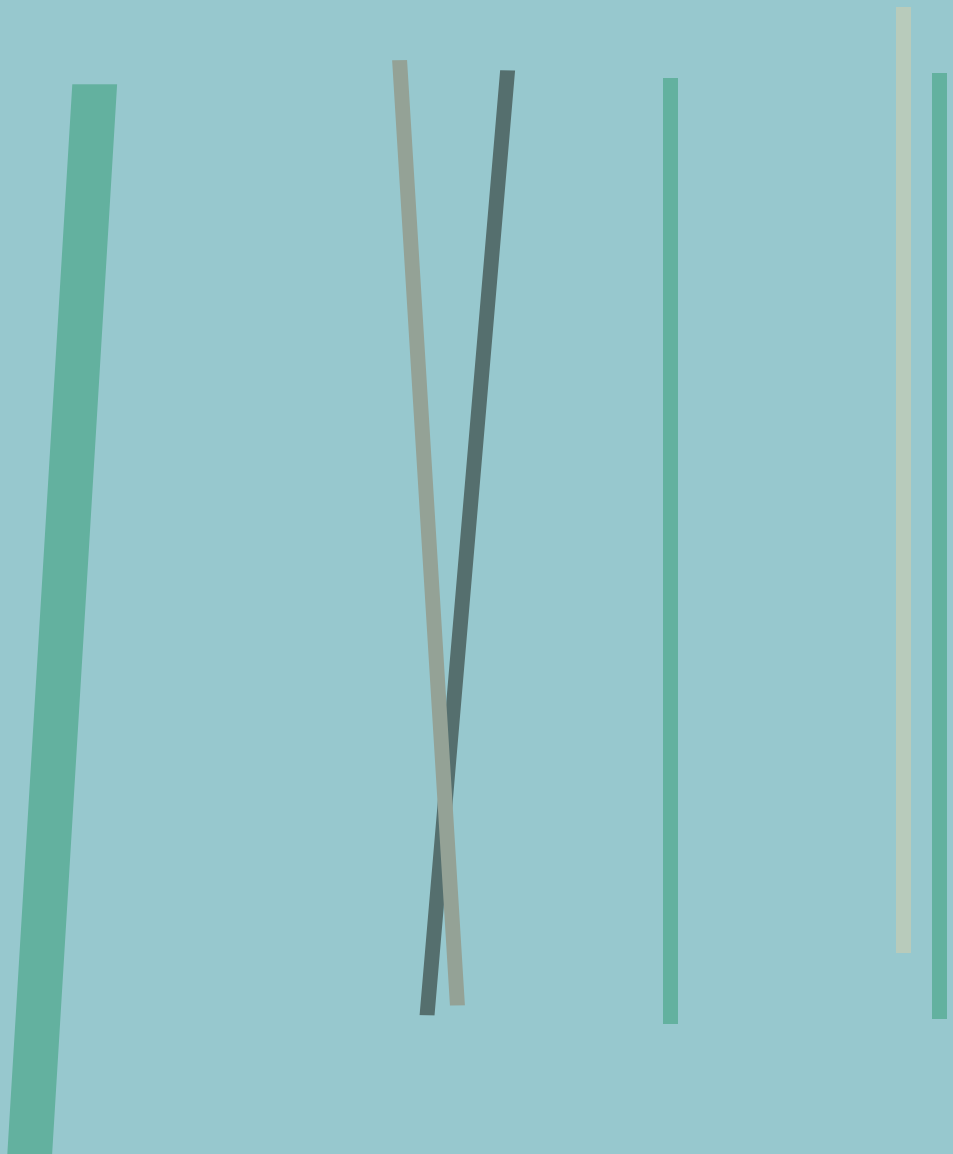
Виписка з акту про розстріл Шевченка П. П. 28.04.1938 р.

«Великий терор: місця пам'яті»

Спільний проєкт НІМЗ «Биківнянські могили», Українського інституту національної пам'яті та Редколегії науково-документальної серії книг «Реабілітовані історією».

Антигуманний характер більшовицька влада продемонструвала фактично із самого початку свого існування, а масове винищення громадян через їхні політичні погляди стало складовою масштабної політики упокорення України. Але утриматися в Україні комуністичний режим міг, лише проводячи послідовну репресивну політику, найкривавішим виявом якої стали 1937—1938 роки.

На 17 банерах подається інформація про розгортання Великого терору в усіх областях тодішньої УСРР, відомості про начальників обласних управлінь НКВС, цифри лімітів, які були виділені, й встановлена на сьогодні кількість реально репресованих в області; інформація про конкретних жертв сталінського терору (персональні фото, висунуті звинувачення, документи з архівно-кримінальних справ). На символічній мапі місць розстрілів і масових поховань зазначені – Биківнянські могили (Київ), Рутченкове поле (Донецьк), Вінниця, П'ятихатки (Харків), Умань, Черкаси, Чернігів, урочище Дем'янів лаз (Івано-Франківськ), урочище Саліна (Львівська область) тощо. Візуальний ряд доповнено фотографіями встановлених у сучасній Україні пам'ятників, пам'ятних знаків.

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
Реабілітовані історією
ВЕЛИКИЙ ТЕРОР:
МІСЦЯ ПАМ'ЯТІ
НАД ВИСТАВКОЮ ПРАЦЮВАЛИ:

ДОНБАС
ВЕЛИКИЙ ТЕРОР: МІСЦЯ ПАМ'ЯТІ

МЕХАНІЗМИ "ВЕЛИКОГО ТЕРОРУ"
ВЕЛИКИЙ ТЕРОР: МІСЦЯ ПАМ'ЯТІ

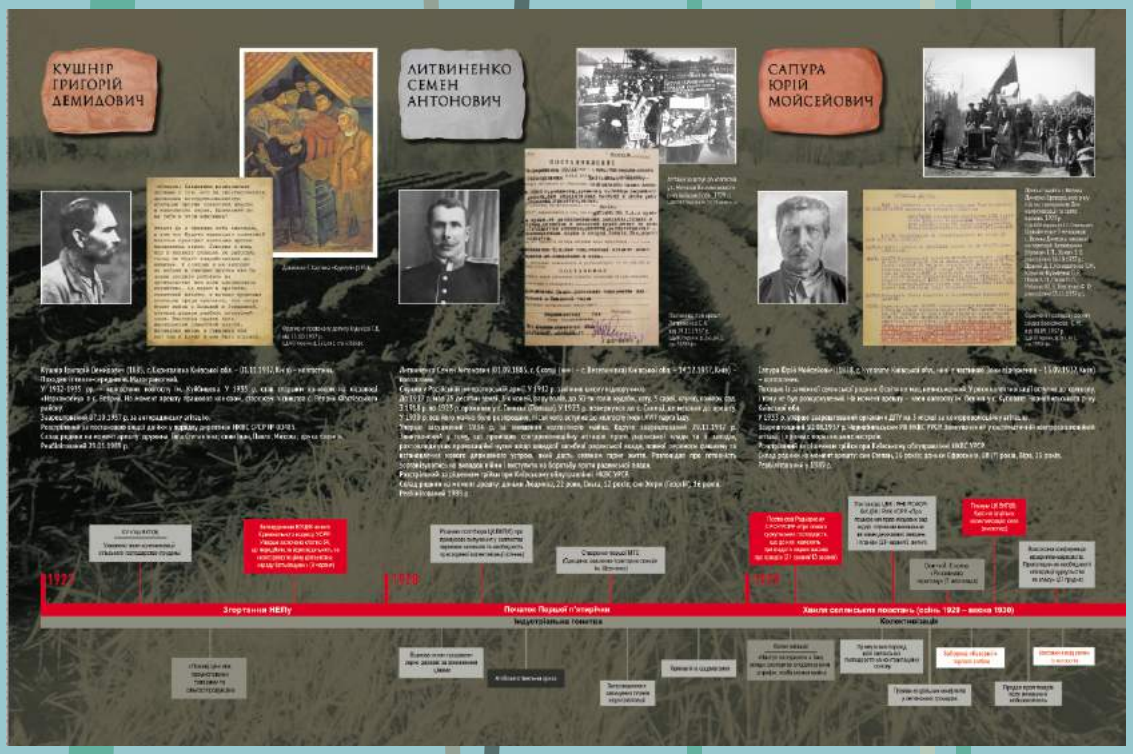
«Скривавлена нива»

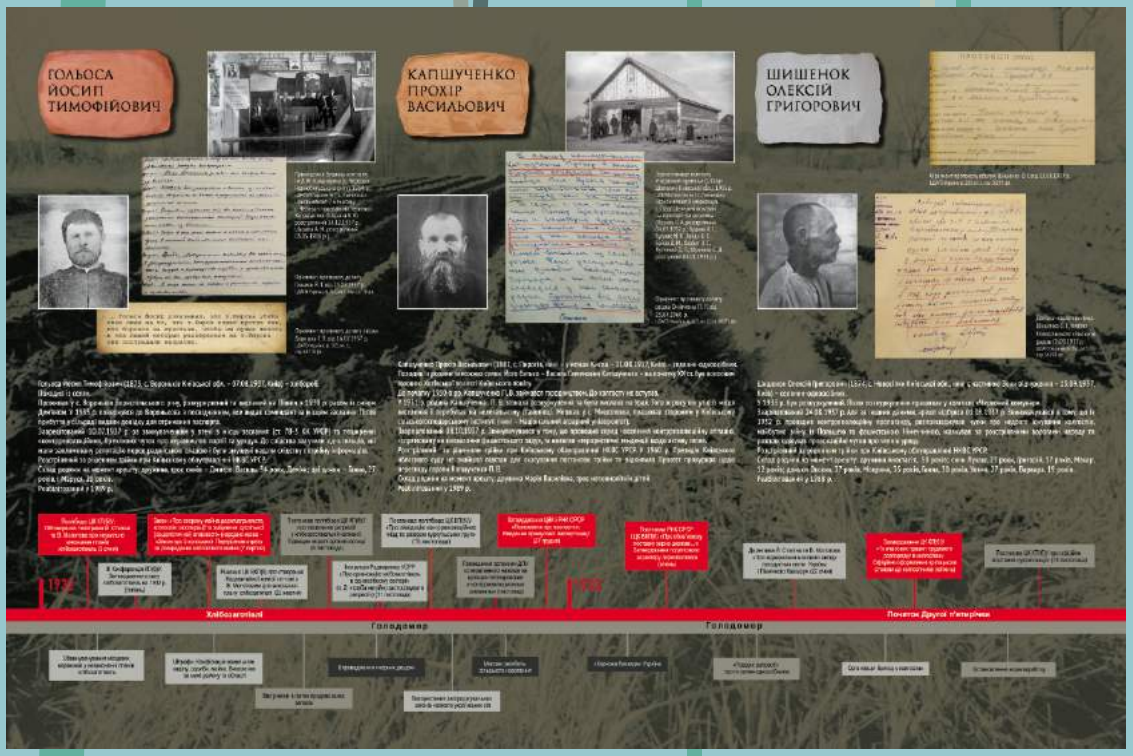
Виставка показує фактично третій етап репресій проти українського селянства після розкуркулення й колективізації 1929—1931 років та Голодомору 1932—1933 років, який мав, за задумом вищого керівництва СРСР, остаточно придушити народний спротив і вирішити селянське питання. Масована пропаганда «колгоспної демократії» і хвалебна риторика в ЗМІ дисонували з порушенням елементарних прав селян у колгоспах, незаконними штрафами, арештами тощо.

Виставка розповідає про життєвий шлях, обставини арешту і знищення селян (переважно Київщини), розстріляних під час реалізації т.зв. «куркульської операції» НКВС (оперативний наказ № 00447 «Про операцію з репресування колишніх куркулів, карних злочинців та інших антирадянських елементів» від 30.07.1937 р.), яка відзначилась суто більшовицькими підходами – від принципів планового господарювання (ліміти на вироки) до тортур і знущань. Серед розстріляних у Києві і похованих у Биківнянському лісі селян були заможні господарники, затаврровані радянською пропагандою як «куркулі», «експлуататори» і «вороги народу», але й так само бідняки, середняки, особи, репресовані у 1928–1936 рр. за невиконання державних зобов'язань тощо.

Завдяки персональним історіям, архівним фотографіям і документам, плакатам здійснюється показ тогочасного життя села як постгеноцидного й остаточно включеного в радянську матрицю.

КУШНІР ГРИГОРІЙ ДЕМИДОВИЧ
ЛИТВИНЕНКО СЕМЕН АНТОНОВИЧ
САПУРА ЮРІЙ МОЙСЕЙОВИЧ
1922
1930
1933
Згортання НЕПу
Початок Першої п'ятирічки
Індустріальна гонитва
Хвиля селянських повстань (осінь 1929 – весна 1930)
Колективізація

ГОЛЬОСА ЙОСИП ТИМОФІЙОВИЧ
КАПШУЧЕНКО ПРОХІР ВАСИЛЬОВИЧ
ШИШЕНОК ОЛЕКСІЙ ГРИГОРОВИЧ
1932
1933
Хлібозаготівлі
Голодомор
Голодомор
Початок Другої п'ятирічки

«Биківня 1937/1938: польська лінія»

Виставковий проєкт організований Заповідником спільно з Польським Інститутом у Києві з метою висвітлення масових політичних репресій у польському середовищі Києва і переважно Київської області на прикладі окремих доль поляків, уродженців Польщі та українців, розстріляних у порядку виконання операції НКВС № 00485 (від 11.08.1937 р.) і похованих на території таємної спецділянки у Биківнянському лісі. Відповідно до положень наказу № 00485 репресіям підлягали т.зв. члени «ПОВ» (Польської організації військової), яка в Україні перестала існувати ще у 1921 році після масових арештів членів організації чекістами. Формальним приводом для проведення «польської», як й інших нацоперацій, стала боротьба зі «шпигунами» іноземних розвідок та «диверсантами» капіталістичних країн. «Польська операція» НКВС розпочалась 20.08.1937 р. і мала тривати три місяці, але фактично розтягнулась на 15 місяців, до 26.11.1938 р. Згідно з наявною на сьогодні інформацією, в СРСР у результаті проведення «польської операції» упродовж 1937—1938 рр. заарештовано й засуджено понад 140 тис. осіб, з них майже 78% – розстріляно. Виставка є двомовною, відтак, всі відомості, включно з підписами під ілюстративними матеріалами, подаються українською та польською мовами.

Представлені на 8 стендах історії актора Я. Думницького, священника С. Кваснєвського, громадського діяча В. Радіна-Уцехівського, бухгалтерів Л. Михальського, К. Сидорука, чоботаря К. Галинського, поштового працівника В. Урбановича-Пілецького, службовця Ф. Сульковсього, домогосподарки К. Ковальської, селянина С. Лінчевського, слюсаря Я. Сломчинського, педагога С. Козачківської демонструють всеохопність «польської операції» НКВС.

Януш Думницький | 1913, Київ – 16.11.1951, Київ
Актор

Janusz Dumnicki | 1913, Kijów – 16.11.1951, Kijów
Aktor

Походив із родини спольщеної. Мав незначному вищу освіту. Відвідував драматичну студію при польському клубі у Києві.
У 1930-х, під час значної більшості польської трудової міграції, втікачів до Київського польського драматично-музичного товариства, але через напружені через незадовільність у найбільшій спеціальності. У 1950–1951 рр. – трудове Київського польського педагогічного інституту; залишив кінчини як третьому курсі. З вересня 1951 р. працював на технічній посаді художника у Дом Польської Православної Культури. З 01.11.1951 р. – головір у Державному польському театрі (PKT) у червоних революціях, з квітня 1956 р. – актор участю не театрі.
Репресії радянської влади. У обвинуваченням у належності до польської контрреволюційної національної організації. Після 5 місяців арешту був засуджений Військовою колегією НКВС 16.09.1937 р. Обвинувачений у тому, що, з початком загальної національності, чергує довелося себе польську національну команду і проводить контрреволюційну пропаганду та антирадянську роботу на користь Польщі. Дружиною справжнього стала також відсудження польського консульства у Києві, наказами із Варшави і Відня, не виїхали у Варшаві, в справжнім відомі позаміді дипломів.
Реабілітований за рішенням Вищої ради. Реабілітований 1956 р.
Склад родини на момент арешту: дружина з Юзефа Весна, 26 р., актриса Державного польського театру VPCP.

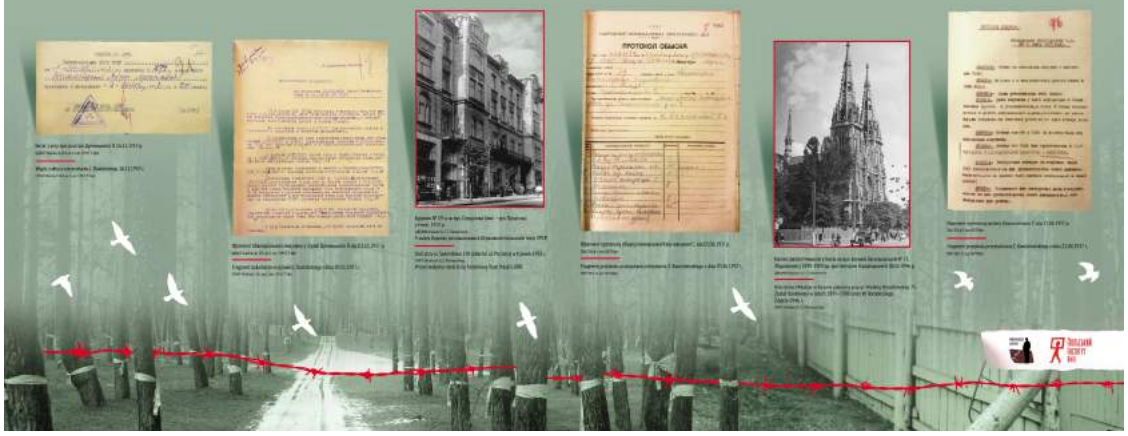
Походив із родини міщан. Мав незначному вищу освіту. Навчався на медичному факультеті Київського університету св. Володимира. У 1900 р. внаслідок участі у протесті через університету на честь студентської солідарності революціонерам. У 1900 р. закінчив Київську реальну комерційну духовну семінарію, був висвячений на священика. Служив у селищах Преображена, Київ, Ярославль. У 1910 р. призначений настоятелем Красноярської парафії.
Перебував під арештом і слідством у 1918, 1920, 1923, 1924, 1926 рр. за підозрою у справах антирадянську на користь Польщі. У червні 1920 р. знаходився у тюрмах «Старої польської контрреволюційної і шпигунської організації на Правобережній Україні» до 5-го дня її ліквідації в Києві контрреволюційної організації, до якої належали 10 осіб, а також у приміщені контрреволюційної та шпигунської діяльності по справжнім належності консульства і Варшаву.
Реабілітований за рішенням Особливої наради при НКВС СРСР. Реабілітований 1989 р.
Склад родини на момент арешту: вітчизняний. Сестри – Стшельська, Янушфіна, вільний – вчителька.

Сигізмунд Кавасневський | 1877, м. Тальне Київської обл. – 25.08.1937, Київ
Священик

Zygmunt Kwaśniewski | 1877, okolica Tarnowa, obwód Lwowski – 25.09.1937, Kijów
Ksiądz

Репресії у період Другої Національної Республіки. Навчався на Вищих Історичних Курсах при Київському Університеті Св. Володимира. У 1921 р. закінчив з ним Київську Духовну Семінарію. Був висвячений на священика. Служив у селищах Преображена, Київ, Ярославль. У 1922 р. призначений настоятелем Красноярської парафії.
Репресії у період Другої Національної Республіки. Навчався на Вищих Історичних Курсах при Київському Університеті Св. Володимира. У 1921 р. закінчив з ним Київську Духовну Семінарію. Був висвячений на священика. Служив у селищах Преображена, Київ, Ярославль. У 1922 р. призначений настоятелем Красноярської парафії.
Репресії у період Другої Національної Республіки. Навчався на Вищих Історичних Курсах при Київському Університеті Св. Володимира. У 1921 р. закінчив з ним Київську Духовну Семінарію. Був висвячений на священика. Служив у селищах Преображена, Київ, Ярославль. У 1922 р. призначений настоятелем Красноярської парафії.
Репресії у період Другої Національної Республіки. Навчався на Вищих Історичних Курсах при Київському Університеті Св. Володимира. У 1921 р. закінчив з ним Київську Духовну Семінарію. Був висвячений на священика. Служив у селищах Преображена, Київ, Ярославль. У 1922 р. призначений настоятелем Красноярської парафії.

Казимир Галинський | 28.02.1893, Варшава, Польща – 27.03.1938, Київ
Чиновник

Kazimierz Galiński | 28.02.1893, Warszawa, Polska – 27.09.1938, Kijów
Szewc

Походив із родини спольщеної.
До 1914 р. навчався у Варшаві і з початком широкомасштабних воєнних дій у Москві та Санкт-Петербурзі, з 1917 р. – у Києві. З 1917 р. працював у цеху пристосування текстильними у Харкові. З 1918 р. знов відкрився в СРСР знов – Технічна Юнкерська. У 1931 р. повернувся до Києва.
На момент арешту працював в реєстрації № 3 на вул. Бальзака (нині – вул. Петрівська) шевцем-кустарем-одинаком.
Звинувачений 05.07.1938 р. Обвинувачений в участі у «ПОВ» Збройної Організації Військового та діяльності на користь Польщі з 1929 р. Зокрема, він «збирав передавав шпигунські відомості про кількість робітників на текстильній фабриці, настрої робітників, можливість вступити то їх виробничій дані про політичні фабрики № 1, 4, 5, деякий виробничі мій і для збройних сил.
Розстріляний за рішенням трійки при НКВС по Київській області. Реабілітований 1989 р.
Склад родини на момент арешту: дружина Пирсанна Казуська, домогосподарка, донька – Олена, 26 р., працівниця радіозаводу, та Єфім, 18 р.

Походив із родини спольщеної.
До 1914 р. навчався у Варшаві і розпочав роботу в шевській майстерні. У 1914–1915 навчався в Москві і Петербурзі, до 1917 р. – у Києві. З 1917 р. працював у цеху пристосування текстильними у Харкові. З 1918 р. знов відкрився в СРСР знов – Технічна Юнкерська. У 1931 р. повернувся до Києва.
Репресії у період Другої Національної Республіки. Навчався на Вищих Історичних Курсах при Київському Університеті Св. Володимира. У 1921 р. закінчив з ним Київську Духовну Семінарію. Був висвячений на священика. Служив у селищах Преображена, Київ, Ярославль. У 1922 р. призначений настоятелем Красноярської парафії.
Репресії у період Другої Національної Республіки. Навчався на Вищих Історичних Курсах при Київському Університеті Св. Володимира. У 1921 р. закінчив з ним Київську Духовну Семінарію. Був висвячений на священика. Служив у селищах Преображена, Київ, Ярославль. У 1922 р. призначений настоятелем Красноярської парафії.
Репресії у період Другої Національної Республіки. Навчався на Вищих Історичних Курсах при Київському Університеті Св. Володимира. У 1921 р. закінчив з ним Київську Духовну Семінарію. Був висвячений на священика. Служив у селищах Преображена, Київ, Ярославль. У 1922 р. призначений настоятелем Красноярської парафії.

Володимир Урбанович-Пілецький | 30.11.1891, с. Бистрик (нині Житомирської обл.) – 10.11.1937, Київ
Пілотний предмет

Włodzimierz Urbanowicz-Pilecki | 30.11.1891, wioska Bystryk (obecnie obwód Żytomierski) – 10.11.1937, Kijów
Urzędnik paszportowy

Шевченківського походження. Своєбідному. Мав родичів у Польщі.
З 1911 по 1916 рр. працював підпрапорщиком у Києві. У 1917 р. працював молодшим помічником начальника штабу 1-ї Київської окремої залізничної бригади (Київського військового округу).
Закріплений 17.11.1937 р. за підозрою у шпигунстві. Обвинувачений у тому, що він «проводив шкідницьку роботу на керованому ним відділі, виступав проти заходів партії та радянської влади. Разом з керівниками також ряду відділів постачань, деяких підприємств, вів підривну роботу, яка призвела до радянську владу, а також створював незадовільні житлові умови робітників, що викликало серед робітників незадоволення». Засуджений військовою колегією Верховного суду СРСР 10.11.1937 р. до вищої міри покарання – розстрілу. Реабілітований 1989 р.
Склад родини на момент арешту: дружина Катерина, 46 р., домогосподарка – Олена 15 р.; Надія, 8 р.; син – Володимир, 11 р.

Народився в місті Острозьке, Рівненської області.
У 1911–1914 рр. навчався в Київському університеті Св. Володимира. У 1914–1915 рр. – студент Московського комерційного інституту. У 1915–1917 рр. – студент Київського політехнічного інституту. У 1917 р. – учасник Української революції. У 1917–1918 рр. – студент Київського політехнічного інституту; залишив навчання на третьому курсі. З вересня 1918 р. працював на технічній посаді художника у Дом Польської Православної Культури. З 01.11.1918 р. – головір у Державному польському театрі (PKT) у червоних революціях, з квітня 1956 р. – актор участю не театрі.
Репресії радянської влади. У обвинуваченням у належності до польської національної організації. Після 5 місяців арешту був засуджений Військовою колегією НКВС 16.09.1937 р. Обвинувачений у тому, що, з початком загальної національності, чергує довелося себе польську національну команду і проводить контрреволюційну пропаганду та антирадянську роботу на користь Польщі. Дружиною справжнього стала також відсудження польського консульства у Києві, наказами із Варшави і Відня, не виїхали у Варшаві, в справжнім відомі позаміді дипломів.
Реабілітований за рішенням Вищої ради. Реабілітований 1956 р.
Склад родини на момент арешту: дружина з Юзефа Весна, 26 р., актриса Державного польського театру VPCP.

Włodzimierz Urbanowicz-Pilecki

«Імена, викреслені з афіш»

Ця виставка є першим створеним в Україні проєктом, що висвітлює долю репресованих театральних діячів, похованих у Биківні. Її метою стало відновлення пам'яті про життя й творчі здобутки акторів і режисерів, театральних критиків і управлінців, страчених радянськими репресивно-каральними органами у період Великого терору 1937—938 років.

На стендах виставки розповідаються персональні історії режисерів, театрознавців, акторів і організаторів театрального процесу в Україні – С. Каргальського, С. Шагайди, Г. Тарло, Б. Дробинського, К. Гетьмана, Я. Бортника, О. Киселя та інших. Біографічні довідки доповнені унікальними ілюстративними матеріалами. Зокрема, у виставці подані архівні документи та рідкісні фотографії, які відтворюють соціальні реалії та театральну дійсність 1920—1930-х років.

Також виставка звертає увагу на зміни, що відбулись у театральному процесі цього періоду, коли від творчої свободи й розмаїття художнього самовираження відбувся перехід до догматизації та ідеологізації мистецького середовища, втрати театрами репертуарної та управлінської самостійності. У цей час з театральної мапи не лише зникли два національні театри (Державний польський театр УРСР, що діяв у Києві, та Маріупольський державний грецький робітничо-селянський театр), а й безліч імен акторів, режисерів, літредакторів і директорів театрів.

Український композитор, педагог, диригент і музичний діяч. Народився 5 січня 1882 р. у с. Мотовилівка Звенигородського повіту Київської губернії (нині Звенигородський район Черкаської області) в родині священика. Початкову освіту здобув у Звенигородській церковно-парафіяльній школі, по закінченні якої навчався у Київській духовній семінарії (1894–1902). У 1902 р. вступив до Київської консерваторії, де навчався у класі композиції М. Лисенка (1902–1906). Закінчив консерваторію з відзнакою, отримавши звання вільного художника.

Після закінчення консерваторії Стеценко працював викладачем співу в Київському музичному училищі (1906–1907), а також був регентом церковного хору. У 1907–1908 рр. керував оперною трупою Київського оперного товариства, де диригував виставами «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Катерина» та «Чорноморці» А. Нежданової. У 1908–1909 рр. працював диригентом оперної трупи Київського товариства аматорів музики, де диригував виставами «Русалка» О. Даргомижського, «Фауст» Ш. Гуно, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Катерина» та «Чорноморці» А. Нежданової. У 1909–1911 рр. був диригентом Київської опери Р. Зарицького, де диригував виставами «Аскольдова могила» А. Верстовського, «Русалка» О. Даргомижського, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Катерина» та «Чорноморці» А. Нежданової.

У 1911–1912 рр. Стеценко був диригентом Київської опери М. Соколовського, де диригував виставами «Аскольдова могила» А. Верстовського, «Русалка» О. Даргомижського, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Катерина» та «Чорноморці» А. Нежданової. У 1912–1913 рр. був диригентом Київської опери М. Соколовського, де диригував виставами «Аскольдова могила» А. Верстовського, «Русалка» О. Даргомижського, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Катерина» та «Чорноморці» А. Нежданової.

У 1913–1914 рр. Стеценко був диригентом Київської опери М. Соколовського, де диригував виставами «Аскольдова могила» А. Верстовського, «Русалка» О. Даргомижського, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Катерина» та «Чорноморці» А. Нежданової. У 1914–1915 рр. був диригентом Київської опери М. Соколовського, де диригував виставами «Аскольдова могила» А. Верстовського, «Русалка» О. Даргомижського, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Катерина» та «Чорноморці» А. Нежданової.

Український театральний режисер, актор, педагог. Народився 19 березня 1889 р. у селі Красилівка Чортківського повіту Подільської губернії (нині Красилівський район Хмельницької області) в родині священика. Батько мав хорошу освіту, був відомим церковним співаком і викладачем співу, мати була домогосподаркою. Дитячі роки Олександр провів у Красилівці, де навчався в місцевій школі, а потім у Кам'янець-Подільській гімназії. У гімназії він був активним учасником аматорських вистав, грав ролі в п'єсах українських драматургів, зокрема М. Старицького та І. Карпенка-Карого. Після закінчення гімназії в 1907 р. вступив до Київського університету Св. Володимира на історико-філологічний факультет, але через фінансові труднощі був змушений залишити навчання.

У 1908 р. Кисіль переїхав до Львова, де працював у театрі «Руська бесіда». Тут він почав свою акторську кар'єру, виступаючи в аматорських гуртках. У 1909 р. він повернувся до Києва, де вступив до Київської драматичної школи при Товаристві аматорів сценічного мистецтва. Навчання тривало два роки, і в 1911 р. Кисіль отримав диплом актора. Після закінчення школи він був запрошений до трупи Київського драматичного театру, де працював до 1914 р. У цей період він виконував ролі в п'єсах українських драматургів, а також у перекладах творів світової класики.

У 1914 р. Кисіль був мобілізований до російської армії і служив на Південно-Західному фронті. Після Лютневої революції 1917 р. він повернувся до Києва і знову почав працювати в театрі. У 1917–1918 рр. він був одним із засновників Українського національного театру, де виконував ролі в п'єсах І. Карпенка-Карого, М. Старицького та Л. Українки. У 1918 р. Кисіль був призначений директором Державного українського драматичного театру в Києві, де працював до 1919 р. У цей період він поставив низку вистав, серед яких «Наймичка» І. Карпенка-Карого, «Чорна рада» П. Куліша та «Лісова пісня» Л. Українки.

У 1919 р. Кисіль емігрував до Польщі, де продовжив свою театральну діяльність. Він працював у Варшаві, Львові та Кам'янці-Подільському, де організовував українські театральні трупи. У 1920-х рр. він був одним із лідерів українського театрального життя в еміграції. Він ставив вистави в різних містах, зокрема «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Украдене щастя» І. Франка та «Мартин Боруля» І. Карпенка-Карого. Його постановки відзначалися глибоким психологізмом та увагою до деталей.

У 1930-х рр. Кисіль переїхав до Чехословаччини, де працював у Празі та Подебрадах. Він продовжував ставити вистави українською мовою, але його можливості були обмежені через фінансові труднощі. У 1937 р. Кисіль помер у Подебрадах. Його поховали на місцевому цвинтарі. Після його смерті його дружина Ганна Кисіль-Лебединська (1889–1970) також була відомою актрисою. Вона продовжувала працювати в театрі до 1940-х рр.

Спадщина Олександра Кисіля включає численні вистави, в яких він виступав як актор і режисер. Його постановки відзначалися ретельною роботою з деталями, глибоким психологізмом та увагою до національного колориту. Він був одним із тих, хто зробив значний внесок у розвиток українського театрального мистецтва в еміграції. Його ім'я залишається важливою частиною історії українського театру.

Василь Верховинець (Костів) 1880 – 1938

Євген Захарчук 1882 – 1938

Олександр Кисіль (Кисельов) 1889 – 1937

«Сини волі в часи несвободи»

Проєкт НІМЗ «Биківнянські могили», присвячений репресованим діячам Української революції 1917—1921 рр., похованих на території Заповідника. Українська революція 1917—1921 рр. стала яскравим виявом пасіонарної енергії української нації, яка на початку XX ст. обрала шлях творення самостійної та незалежної держави. Цей період увібрав у себе безліч історичних і військових подій, суспільно-політичних явищ і свідомісно-психологічних виявів. Співтворцями Української революції 1917–1921 рр. були не тільки провідні політичні лідери, представники різних партій чи громадських об'єднань, а й безліч звичайних, невідомих загалу громадян, які долучилися до визвольної боротьби.

Ця виставка ознайомлює, передовсім, із постатями, які долучилися до процесів розбудови української нації та були знищені радянським окупаційним режимом. Більшовики серйозно поставилися до учасників Української революції 1917–1921 рр., які з тих чи інших міркувань залишилися в Україні. У добу Великого терору 1937–1938 рр. окремі факти біографії людей, зокрема колишньої роботи у структурах УНР або Гетьманської Держави, участі у визвольних змаганнях або повстанських рухах, чи симпатії до того або іншого політичного діяча, перетворювалися на докази «провини заарештованого» і часто вартували йому життя.

Персональні історії, представлені на 8 стендах, доповнені унікальними ілюстративними матеріалами і архівними документами. Серед представлених на виставці особистостей – Т. Черкаський, Міністр преси і пропаганди УНР, Ф. Крижанівський, політичний діяч, один із засновників Української Центральної Ради, Л.-Б. Розенберг, політичний і військовий діяч, К. Малюшкевич, архієрей УАПЦ, Ю. Калішевський, церковний діяч, єпископ УАПЦ та ін.

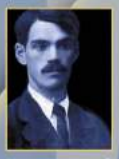

Українська революція 1917-1921 рр. стала важливим етапом українського державотворення. Відбувається створення політичних партій різного спектру, українських органів влади та громадських інституцій. Цей хронічно час позначений радикальним переходом від ідеї політичної автономії та федералізму до розуміння важливості власної незалежної держави. Змінювалися і самі форми державності, хоч і з тяганням до республіканського ладу і демократичних форм правління. За Гетьманату ліквідовано більшість з них, складні військово-політичні та соціально-економічні обставини, а також гострі протиріччя поміж українською елітою, втручання більшовицьких військ і інтервентів України в боку дуже ускладнили геополітичну ґрунтів стали чинниками поразки Української революції 1917-1921 рр. і суттєвого послаблення державницьких потуг українського народу.

Створення СРСР поклало край вимушеному українському самоврядуванню. Московський центр скерував усі свої адміністративні зусилля не лише на ліквідацію багатопартійності та цивільного плюралізму, винищення залишків української культурної та світоглядної автономії, а й на зверхідливання тих, хто зберігав пам'ять про Українську революцію 1917-1921 рр. В УСРР розгорнулися репресії проти т.зв. «дрібнобуржуазної інтелігенції», поширені, за висловом сфабрикованих процесів над «Спілкою визволення України» та «Українським національним центром» (київським) якого планувалося оголосити академіка М. Грушевського). У період Великого терору під виглядом викриття більшість діячів українського визвольного руху з числа тих, хто не зумів емігрувати емігрантів. Фізична ліквідація представників української державної еліти, яка тривала навіть після II Світової війни, поєднувалася із широкою пропагандистською кампанією, що мала на меті очорнити загал діячів Української революції 1917-1921 рр., викреслити із її народної пам'яті, офальсифікувати цінний доробок.

ІСААК МАЗЕПА
(1884-1952)

ТЕОФАН ЧЕРКАСЬКИЙ
(1892-1938)

ЛЮДВІК-БЕРНАРД РОЗЕНБЕРГ (ВОЛОДИМИР ЧОРНИЙ, ЛЬВІВСЬКИЙ)
(1895-1941)

Для молодої української держави – сформованих пишалися стали самостійність і правовий. Уроки доби української революції 1917-1921 рр. багато в чому економічної політики по-різному, що спричинило зростання безробіття, великий голод, загострення політичного становища населення тощо. УЦР зосередила свої сили на проведенні земельної реформи, трансформувати III Універсалом спільними практику власності на землю, ліси, води та інші землі та встановлення державної монополії на деякі промислових товарів. Натомість П. Скоропадський уже інтересів, за відновлення приватної власності й свободи підприємництва. Директорії УНР не вдалося налагодити управління економікою. Проте революція суттєво прискорив створення незалежної кооперативної системи в Україні. У червні 1917 р. вийшо Центральний український кооперативний комітет, а станом на 1918 р. уже існувало біля 15 тис. кооперативних товариств. У січні 1920 р. було створено Український Кооперативний інститут ім. М. І. Туган-Барановського.

Революція 1917-1921 рр. також поставила питання про створення і розбудову судової та політико-правової системи. Окрім формування власної законодавчої бази та правових інститутів, затвердження офіційної державної символіки, України вступили також завдяки відновлення кримінального, конституційного, адміністративного, цивільно-господарського права. На жаль, значна кількість реформ і змін спрямовувалася на вирішення нагальних поточних проблем.

Запровадивши владу в Україні, більшовики встановили «тредюніонну диктатуру» з обов'язковою участю державної «влади» влад та інших. Послідовний спробував силоміць провести до голоду 1921-1923 рр. Після короткочасного періоду НЕПу влада СРСР, розпочинаючи курс на колективізацію, фактично ліквідувала економічну систему в Україні. Споживчу кооперацію було перетворено на державні заклади торгівлі, відбувся усуспільнення засобів виробництва, а селян за допомогою воєнно-репресивних заходів загнано до колгоспів. У відгук р. тільки з початку суцільної колективізації «вивезено» понад 6 тис. осіб. Результати політики колективізації спричинили Голодомор-Геноцид 1932-1933 рр.

Знищення більшовицькою владою в УРСР прагнення до створення «державної системи», яка обслуговувала потреби правлячої Комуністичної партії та її верхівки. Республіканське законодавство фактично відтворювало правові норми СРСР. В основу господарського законодавства було покладено домінування пролетарату, ліквідація приватної власності, знищення єдиної державної системи та незалежних місцевого самоврядування.

ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ
(1873-1945)

ФЕДІР КРИЧАНІВСЬКИЙ
(1878-1938)

ВОЛОДИМИР ГАВРИК
(1871-1938)

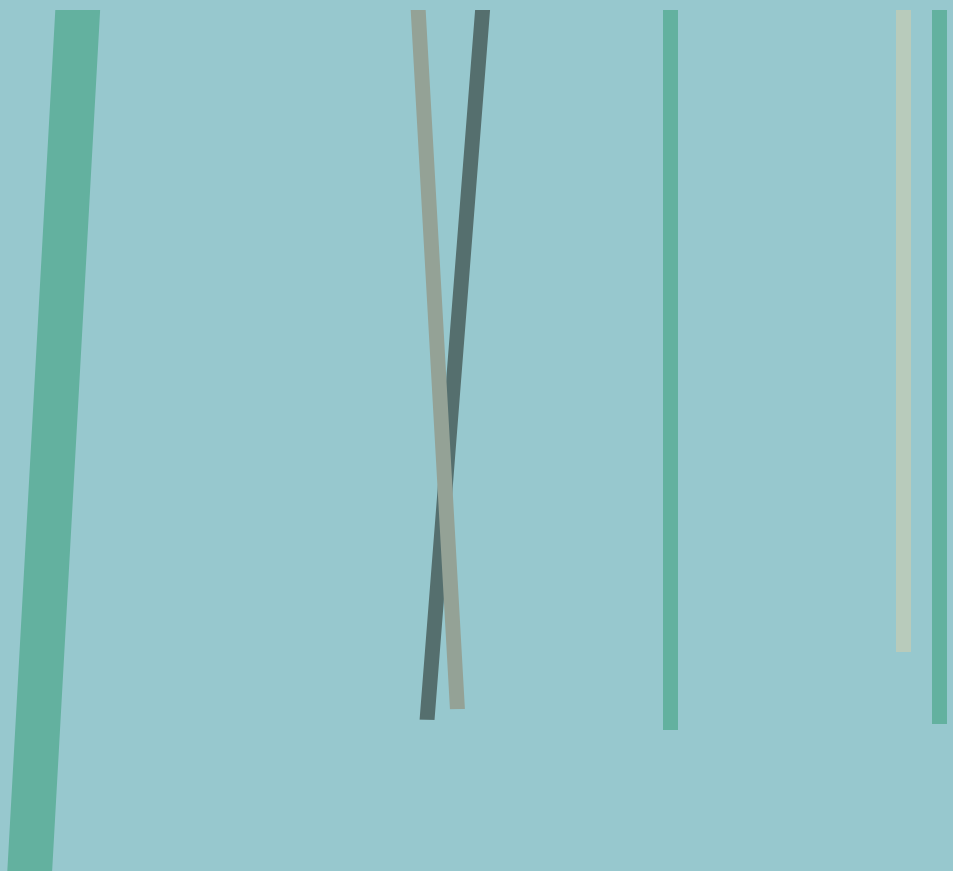

«Биківня в документах і пам'яті»

Проєкт Заповідника, підготовлений до 85-х роковин Великого терору, покликаний показати Биківнянську трагедію в контексті масових політичних репресій радянського періоду через оприлюднення архівних, раніше засекречених матеріалів, документів НКВС, фотографій, друкованих матеріалів; ознайомити громадськість з її масштабами і персональним виміром.

На 20 банерах розкривають основні сюжети виставки: розгортання Великого терору в Україні через проведення так званих масових (зокрема, і національних) операцій; оприлюднення документальних свідчень щодо репресивних практик часів сталінізму; показ історії «спецділянки» НКВС у Биківнянському лісі та довгий шлях із розкриття правди про неї; збереження пам'яті про Биківню у сучасний період і перетворення Міжнародного меморіалу жертв тоталітаризму 1937—1941 рр. Національного історико-меморіального заповідника «Биківнянські могили» на місце паломництва і територію державного значення.

Основним концептом виставки є пам'ять, яка оприявнюється на різних рівнях – як через розповіді про відкриття поховань у Биківнянському лісі та поширення правдивої інформації про злочини НКВС, так і через вироблення суспільством певних ритуалів увічнення, вшанування тощо. Окремим блоком представлені постаті Биківнянського мартиролога, серед яких – Митрополит УАПЦ В. Липківський і єпископ УАПЦ, краєзнавець, етнограф М. Грушевський, художники М. Бойчук і С. Налепинська-Бойчук, композитор і хореограф В. Верховинець, актор С. Шагайда, письменники М. Йогансен і М. Семенко, юристи М. Віленський та М. Маслов, швачка М. Баглій-Іваненко і буфетник С. Донукіс, інженер Й. Луковський і директор Астрономічної обсерваторії Київського університету П. Нечипоренко.

БИКІВНЯ
В ДОКУМЕНТАХ
І ПАМ'ЯТІ
«Биківня? А де це?» На ці запитання у мене завжди тала відповідь: «Недалеко. У пам'яті тих, хто це добре пам'ятає...»
Юрій Шаповал, історик

ВЕЛИКИЙ ТЕРОР
1937-1938 рр. В УКРАЇНІ
ПРОТОКОЛ

МИХАЙЛО БОЙЧУК
СОФІЯ НАЛЕПИНСЬКА-БОЙЧУК

У В'ЯЗНИЦЯХ НКВС...

Контактна інформація:

Броварський проспект у Дніпровському районі
м. Києва (від станції метро «Лісова» маршрутні
таксі або автобуси у напрямку руху Київ–Бровари)

Адміністрація Заповідника: вул. Липська, 16,
м. Київ, 01021

Телефон для довідок:
т.(044) 253-35-70

E-mail: bykivnya@gmail.com
Сайт: https://bykivnia.org.ua/

Підтримати виставкові та культурно-просвітницькі
проєкти НІМЗ «Биківнянські могили» можна,
здійснивши переказ коштів на благодійний
рахунок установи.

Реквізити:
Код ЄДРПОУ 35371053
UA988201720313241001301004489 ДКСУ у м. Києві
КПКВ 3801490

©Національний історико-меморіальний заповідник
«Биківнянські могили», 2022
©Ольга Миколайчук, дизайн, 2022